

Statsminister  
Gro Harlem Brundtland

Innledning på Hordaland Arbeiderpartis  
årsmøte Ullensvang, 4. april 1992

## NORSKE UTFORDRINGER I EN NY INTERNASJONAL VIRKELIGHET

Partifeller,

Dette årsmøtet i et av de største fylkeslagene i Norges største parti vekker stor oppmerksomhet i hele landet, i hele Norden. Blikket er rettet mot Ullensvang. Ja, det vi kommer frem til her i denne helgen følges med stor interesse i andre deler av Europa - der debatten om fremtiden er mer grunnleggende - og engasjerer sterkere enn på mange, mange år.

Vi er da også det eneste land som har avvist medlemskap i EF etter å ha søkt - og gjennomført forhandlinger. I 1972 var det 6 land som utgjorde EF - og det ble en utvidelse til 9, ikke 10 - fordi Norge sa nei!

Hvor går Norge i dag? Det spørsmålet har vi ikke gitt vårt svar på. Mange, i andre nordiske land, og de andre vest-europeiske land som er dagens EF har lenge og utålmodig etterlyst vår holdning til fremtidens Europa.

Mange, også her hjemme - har ikke villet være med på at en historisk beslutning krever bevisste, seriøse og gjennomtenkte valg. Mange har presset på for å starte opp en stillingskrig med slagord og demagogi - snarest mulig.

Vi har bestemt oss! I dette partiet skal vi åpne øynene, lytte til hverandre - og hente frem ny kunnskap. Vi skal sikre en debatt der flest mulig deltar - før vi gir våre svar. Vi skal ta tid til å tenke og tid til å vurdere. Det er viktig at flest mulig gjør seg kjent med EF-landenes politikk og utvikling, at flest mulig vet hva EØS og EF-samarbeidet går ut på.

I vår debatt har ingen svar vært gitt på forhånd. Rådslaget har vært det mest omfattende noe parti har gjennomført. Også jeg har spurt, lyttet og tenkt - i distriktene, i byene, i de andre nordiske landene og ute i Europa.

Her i Hordaland, som er helt i teten når det gjelder antall deltakere i studiegrupper, er grunnlaget for den debatten årsmøtet nå skal ha allerede solid forankret i en bred dialog gjennom mange måneder. Det er dette som er demokrati i praksis.

Hvorfor tar vi dette så alvorlig? Hvorfor trenger vi tid? Denne gangen må vi vite om vi vil søke- og hva vi vil slåss for - i Europa. Vi må kjenne mere til hva EF-landene og EF-samarbeidet står for enn hva vi gjorde sist.



Vi følte det vel dengang, de aller fleste av oss, som et problem at vi kunne få et sterkere skille i Norden, hvis Norge og Danmark ble medlemmer, fordi Sverige og Finland stod utenfor.

Vi ville gjerne hindre at det skulle oppstå unødvendige gjerder mellom de allierte og de nøytrale landene i Norden. Vi ville bygge på våre felles verdier og tradisjoner.

Vi ville ta vare på våre styringsmuligheter for å sikre distriktene, fiskeriene og vårt landbruk. Dette er like sentralt for oss - også i dag.

Hva er så skjedd siden 1972? I årene frem til midt på åttitallet var det politiske bildet nokså stabilt. Det var fortsatt etterkrigstidens delte Europa og den kalde krigens logikk som dominerte.

Både for Norge og Danmark var det viktigste politiske samarbeidsgrunnlaget NATO. I Nordisk Råd var mange opptatt av atomvåpnenes trussel, men våre ulike ståsteder i sikkerhetspolitikken skapte gjerder mot en livsviktig debatt om vår fremtid.

Den økonomiske utviklingen skapte samtidig store vansker, med sterkt økende arbeidsledighet og et svekket næringsliv i våre europeiske naboland. Det rådde pessimisme og tafatthet i Europa, mens Japan økte sine markedsandeler.

Så tok EF-landene nye initiativ for å møte vanskelighetene. De økte sitt samarbeid og ble enige om en ny giv. Det gav grunnlaget for det indre marked - med felles regler for næringsvirksomheten og et større felles ansvar, også for de vanskeligstilte delene av EF-området, nå da EF også var utvidet med Hellas, Spania og Portugal i sør.

Da Arbeiderparti-regjeringen påny overtok 9.5.1986 - fordi jappe-perioden ikke lenger kunne fortsette - var det helt klart at vi måtte lete etter nye og mer omfattende samarbeidsformer mellom EFTA og EF. EFTA-landene ville ellers bli hengende etter - og bli utestengt fra det indre marked.

Det var dette vi sa fra om i Europa-meldingen i 1987, og som Stortinget sluttet seg til i 1988.

Vårt perspektiv var ikke å ta opp igjen spørsmålet om medlemskap. Vi ville skape noe nytt - et bredere grunnlag for fremtidens Europa, noe som kunne bygge bro også til våre nøytrale nordiske naboer - og våre EFTA-partnere Sveits og Østerrike. Vi ville ha en modell for et samarbeidende Vest-Europa.

Dette var vår visjon, slik det startet med EFTA-møtet i Oslo og tok form i forhandlingene om EØS: 19 land i et nært og forpliktende samarbeid.



I 1989 - den samme høsten skjedde det. Vi opplevde det dramatiske scenskiftet da Berlin-muren falt og med ett endret Europas historie - og vår fremtid. Den kalde krigen er slutt - de øst-europeiske landene banker på EF's dør - sammen med våre nøytrale naboland Sverige og Finland. Bare i løpet av de siste to år er utviklingen gått så raskt at alle innlærte og vante forestillinger må vike. EF er blitt den viktigste samlende politiske kraft - ikke bare i Vest-Europa, men i hele Europa, øst og vest, nord og sør.

Dette er et helt annet bilde enn det vi hadde på landsmøtet i 1989, da drømmen om et samarbeid i hele Europa enda bare var vår visjon og vi satset på å delta aktivt i den europeiske integrasjons- prosessen.

Landsmøtet i november 1990 la opp linjene for vår debatt om "Norge i et nytt Europa". Vi satte på dagsorden våre visjoner for fremtiden - og de virkemidler vi vil satse på for best å kjempe for våre verdier og å nå våre mål. Vi visste da at også Sverige ville søke medlemskap, nøytraliteten var ikke lenger noe hinder. I dagens Europa er det ikke lenger blokker å være nøytral i mellom.

Vi ville legge stor vekt på vårt forhold til de andre nordiske land, og på et nært samarbeid i den videre prosessen omkring våre tilknytningsformer til det øvrige Europa.

Vi var også enige om at landsmøtet i 1992 måtte ta stilling til om også vi skulle velge å søke medlemskap i EF.

Lite ante vi da at også Finland, lenge før de to årene var gått, skulle ta det samme skrittet som Sverige.

Da vi startet EØS-forhandlingene, var vi 6 land igjen i EFTA. Nå har vi avtalen på bordet - en viktig avtale for samarbeidet i Vest-Europa - og en avtale alle EFTA og EF-land vil trenge når det indre marked trer i kraft fra 1.1.93.

Når vi kommer til 1993 kan det hende vi vil stå alene igjen i EFTA som ikke-søkerland, muligens sammen med Island. I dag, når vi skal gjennomføre våre første brede debatter i partiets årsmøter rundt i landet, må det være klart for alle:

Det vi nå diskuterer er om også vi skal stå sammen med våre to naboland når de allerede har bestemt seg for å bringe det store flertallet av Nordens folk inn i det europeiske fellesskapet.

Forskjellen fra situasjonen i 1972 er helt avgjørende: Skulle vi søke nå, ville vi stå sammen både med Norden - og med våre allierte i NATO. Vi ville være med, sammen med landene i Norden og det øvrige Vest-Europa, når den neste Europa- endringen skal skje - når vi skal ta imot de øst-europeiske landene som har vært rammet så hardt av kommunistdiktaturet, etter hvert som de går fra avtaler med EF til å bli deltakere fullt ut i et samlet Europa, ikke med 6, men med mer enn 20



land.

I 1972 var det mange som mente det ville være et dramatisk valg for Norge å ta skrittet inn i EF. I dag vil mange si det er et mer dramatisk valg om vi skulle velge å ta skrittet bort fra et nesten samlet Norden som vil være med og gjøre seg gjeldende i Europa.

Skal vi finne svar på morgendagens utfordringer må vi samarbeide med andre for å sikre de sosialdemokratiske verdiene - sosialt ansvarlige velferdsordninger - og fremsynte regler for styring av kapitalen og sikring av hensynene til mennesker og et rent miljø.

Eller satt på spissen, slik vår franske partifelle Jean Pierre Cot sier det til Arbeiderbladet: EF er et overnasjonalt samarbeide som gjør at sosialdemokratiske verdier og politikk for første gang fremmes på en arena som tidligere var forbeholdt de multinasjonale selskapene. Det var ikke for ingenting at Margareth Thatcher fryktet sniksosialisering via Bryssel!

Innspillene fra debatten ute i partilagene har skapt en viktig felles plattform for hele diskusjonen om vår fremtid. I ulike former går denne vurderingen igjen:

De store utfordringene vi står overfor, må vi møte uansett hvilket samarbeid vi velger.

Fra den mest bastante ja-siden kan vi få inntrykk av at alle problemene løser seg bare vi blir medlem av EF. Det er galt. Se bare på debatten mellom EF-landene. De aller fleste av de utfordringene vi diskuterer i Norge og de andre nordiske landene står på dagorden også i EF-landene. Det gjelder arbeidsledigheten, miljøproblemene, demokrati, styring, distriktspolitikk og velferd. Alle leter etter bedre løsninger, og mange spør om vi kan oppnå mer ved å samarbeide framfor å bekjempe hverandre.

På nei-siden skapes ofte det motsatte inntrykk, nemlig at vi kan løse alle problemene bare vi holder oss utenfor europeisk samarbeid i EØS eller EF. Vi ser påstander om at vi har norske produksjonsforhold som bare kan fryses fast og virkemidler som bare venter på å bli tatt i bruk dersom vi får holde på for oss selv.

Det er heller ikke riktig. Hadde det eksistert en enkel norsk vei til full sysselsetting og løsning av miljøproblemene, ja da hadde vi valgt den veien for lengst! Hvorfor i all verden skulle vi tatt belastningen med å la være? Det er fordi vi ikke har gode nok virkemidler ved å stå alene at vi må se utover Norges grenser. Norges landegrenser er ikke grensene for norsk økonomi eller norsk miljø.

I dette partiet blir vi fort enige om, slik vi ble det på landsmøtet i 1990 at vi trenger mer fellesskap og mer ansvar,



også av hensyn til de som kommer etter oss.

Vi må ha et levende, bevisst demokrati, ute i folks hverdag. Vi må mobilisere våre felles krefter i lokalsamfunnene som her i Ullensvang, for å skape et godt samfunn, for å sikre næringsgrunnlaget basert på lokale forutsetninger, bygge ut barnehager, skoler, helsesentra, og omsorgen for de eldre og de psykisk utviklingshemmede.

Vi må mobilisere fellesskapet i Hordaland for å bygge ut sykehusstilbudene, samferdselstilbudene, og den videregående skolen, for å gi de beste muligheter for trygghet, utfoldelse og næringsliv.

Vi må mobilisere våre nasjonale krefter for å ta felles løft - slik at Ullensvang - og Hordaland får de mulighetene de kan få for å skape levende bygder, levende industristeder og levende byer.

Men - er det nok? Må vi ikke mobilisere fellesskapet utover Norges grenser? Må vi ikke styrke demokratiet, evnen til ansvar og fellesskap - i en enda videre ramme?

At vi i det internasjonale samfunn skal legge ned våpnene overfor hverandre - det blir vi også fort enige om.

Men, vi trenger også å ha et rettssamfunn, ikke bare i hvert enkelt land, men på tvers av de grenser der mennesker ferdes, varene fraktes og pengene flyttes gjennom dataterminalene, - det bør vi også raskt kunne enes om.

Vi trenger regler som gjelder for alle - eller for flest mulig - så vi kan kjøpe og selge våre varer og tjenester i trygghet mot å bli overkjørt av de store og sterke.

Vi trenger regler for miljø og sikkerhet - så vi kan ta vare på oss selv og våre etterkommere. Da må vi ha et demokrati som fungerer, ikke bare i den enkelte nasjon, men også mellom nasjonene.

Det er helt sikkert at vi trenger mere - ikke mindre - samlet demokratisk styring. Kan vi styre miljøkvalitetene i luft, vann og jordsmonn bare gjennom vedtak i kommunestyre og Regjering og Storting?

Nei, sa landsmøtet i 1990. Vi må ta i bruk overnasjonal styring. Det EF-landene gjør er å gå en helt ny vei. Det har aldri tidligere vært forsøkt å bygge ut et så nært samarbeid mellom selvstendige land.

Det har vært treffende sagt at nasjonalstaten er for liten til å løse menneskenes store problemer, men for stor til å løse menneskenes små problemer. Det er denne utfordringen EF-landene har satt seg som mål å møte. Alt dette står sentralt i de vedtak de gjorde i desember. Fellesorganenes myndighet til å treffe beslutninger gjennom flertallsvedtak styrkes på noen



områder, også når det gjelder den sosiale dimensjon, til tross for at Storbritannia reserverte seg.

Jeg er også svært glad for at EF har bestemt seg for å bygge på det vi kaller nærhetsprinsippet, at det som kan bestemmes lokalt, regionalt eller nasjonalt, skal ligge der nærmest dem det angår, og at de mest grunnleggende avgjørelsene fortsatt tas gjennom enstemmighet mellom alle landene.

Dette handler i bunn og grunn om den nye store etappen i demokratiets historie, om å innføre demokratiske beslutninger der det i dag råder krefter utenfor politisk kontroll.

Derfor blir det så urimelig når noen her hjemme påstår at EF er grunnleggende udemokratisk. Har 12 demokratiske land med 320 millioner innbyggere virkelig brukt sine krefter på sammen å lage noe som er grunnleggende udemokratisk? Da ville EF ha falt sammen for lengst! Seks nye land har sluttet seg til EF siden 1972. Var det slik at det siste de brukte selvråderetten til var å gi den opp?

I dag må vi spørre oss: Når har demokratiet i Europa vært truet i dette århundre? Det var jo dengang forpliktende samarbeide mellom landene virkelig var mangelvare - i mellomkrigstiden. Det var da de store landene i Europa kjente seg fristilt fra de andre at de virkelig farlige kreftene ble sluppet løs og fikk vokse. Det var da at aggressiv nasjonalisme og totalitære krefter kunne vinne makten, med de fryktelige konsekvenser det fikk for oss alle.

En grunnide bak opprettelsen av EF var å forhindre at dette kan skje igjen. Farlige nasjonalistiske krefter kan tøyles bedre når landene ikke har den form for suverenitet som betyr at man kan ruste opp eller drive utpresning mot hverandre.

Hva ville skje dersom de gamle europeiske stormaktene på ny skulle tenke utelukkende på seg selv, dersom de frasa seg forpliktelser om å samarbeide også med de små landene? Ville Norge være tjent med det? Nei, kommer EF opp i store vansker, er også vi og hele det europeiske kontinent i store vansker. Det er når Europa ikke har stått sammen at vårt land virkelig har vært truet.

I EF går debatten høyt om hvilken fordeling av makt som er mest demokratisk. Derfor har dere sikkert hørt om det såkalte demokratiske underskudd. For meg blir det litt underlig når de som er mot EF - som er mot utviklingen av et enda sterkere samarbeid slik EF-landene nå har gått inn for - bruker dette som argument.

Dette uttrykket står først og fremst for Europa-parlamentets kamp for større innflytelse. Derfor er det mange i de nasjonale parlamentene som ser anderledes på det. De er opptatt av å unngå at samarbeidet mellom landene går på bekostning av parlamentene i det enkelte EF-land. Mange der vil selv sikre den parlamentariske styringen av det den



enkelte regjering eller statsråd kan gå inn for i ministerrådene.

Debatten om demokratisk styring er langt fra avsluttet i EF og slik må det være. Demokrati er langt fra noen avsluttet prosess.

Tenk bare på debatten vi har hatt og har her hjemme om fordeligen av makt og ansvar mellom våre folkevalgte organer - kommunestyre, fylkesting og Storting/regjering. Selvråderetten i Ullensvang, i Hordaland og i Norge er både hver for seg - og i sum ganske stor. Men den blir enda større - alle tre steder - hvis vi i tillegg har økt innflytelse på det som påvirker oss utenfra. Jo sterkere beslutningsgrunnlag vi har, jo bedre kan beslutningene bli, for for lokalsamfunnene, for landene, for Norden og for Europa.

Jeg mener vi må velge oss til innflytelse, ikke fra innflytelse. I det nye Europa kan Norge greie mye på egen hånd, men ikke alt. Det å si nei til deltakelse i forpliktende internasjonalt samarbeid er å sette grenser for folkestyret. Da sier vi fra oss muligheter til å nå våre mål.

Når EF-landene beskriver sitt samarbeid bruker de begrepet den europeiske union. Det handler om utvidet samarbeid om økonomisk politikk og valutapolitikk - og om bedre samordning av landenes utenriks- og sikkerhetspolitikk. Alt dette er vi godt kjent med.

Union er et ord som kan forbindes med mye. Det har vi sett, også i de siste dagene. Om Norge - frivillig - slutter seg til et samarbeid med andre - er det noe ganske annet enn å bli plassert under tvang som en brikke av stormakter, slik det skjedde etter Napoleonskrigene i 1814.

Ordet union oppfattes ulikt på mange europeiske språk, noe som stadig skaper misforståelser og som utnyttes i debatten. Det mest nærliggende ordet på norsk, slik jeg ser det er samarbeid eller forening av krefter. Så er da også union det ordet som brukes om fagforening og fagbevegsler på engelsk.

Vi kan bare styre utviklingen og trygge fremtiden hvis vi samarbeider, forener krefter og gjør vedtak som forplikter og virker også over landegrensene. Det er lett å se at dette gjelder på miljøområdet. Men dette bringer oss fort rett inn i industri - og energipolitikken. Vi vil være tjent med at ikke bare vi - men andre land øker miljøavgiftene - både så vi får virkninger på vårt eget miljø - og så vi kan sikre sysselsetting og konkurransedyktig industri her hjemme.

Det er ikke så rart at en del konservative krefter er kritiske til EF-samarbeidet, for det er knapt noe område i verden der det er mere regler, styring og kontroll av markedskreftene enn i EF. Det er fordi europeiske land gradvis har bygget velferdssamfunn. De europeiske demokratier har utviklet samfunn bygget på et sterkt felles ansvar og fellesskap. Våre



partifeller og fagbevegelsen i Europa har stått i front i hele den historiske kampen. De står midt i kampen for et rettferdig samfunn, i de enkelte land og i EF's felles organer - for en sterkere styring og kontroll med markedskreftene.

Derfor er våre søsterpartier over hele Europa sterke tilhengere av EF. Der har de enda en ramme å kjempe innenfor, i tillegg til den nasjonale - og i tillegg til den globale - i FN - og FN's organisasjoner.

\*

Å kjempe for våre verdier betyr å mobilisere mennesker til å ta ansvar og løse oppgaver i fellesskap. I dag ser vi at våre politiske virkemidler ikke strekker til. Vi skal peke ut veien å gå for å nå våre viktigste mål:

- Arbeid for alle
- Levende og verdiskapende distrikter
- Videreutvikling av velferdssamfunnet med gode oppvekstvilkår for barna og like muligheter for utdanning, helse og omsorg
- Et rent miljø og en bærekraftig utvikling
- Fred, sikkerhet og respekt for menneskerettighetene

Dette er mål som bygger på våre verdier - om frihet, likhet og solidaritet, verdier vi ikke trenger å diskutere, men som vi må verne om og holde i hevd. Dette er våre ankerfester, i en tid med store forandringer. Våre verdier og vår kamp for å utvide demokratiet på alle områder trenger vi ikke å trekke i tvil. De har enda større muligheter for å sette preg på den europeiske historien, nå etter Moskva-kommunismens og diktaturets fall og når markedsliberalismen har vist at heller ikke den fører fram.

Arbeid for alle er jobb nr 1. Vi må aldri gi opp det målet. Arbeidsledighet rammer stadig flere enkeltmennesker og familier, den blir et anslag mot selve velferdssamfunnet. Arbeid er det viktigste for den enkeltes frihet og velferd. Det er bare ved å få alle i arbeid at vi kan skape de verdier vi trenger for å løse alle de andre oppgavene vi ønsker å løse.

Noe av årsaken til den høye ledigheten finner vi i tidligere års uvett og uforstand - med stor opplåning og investeringer som ikke hadde livets rett. Derfor viste det seg også at mye av sysselsettingsveksten i 1980-årene ble bygd på sandgrunn.

Men den store arbeidsledigheten skyldes også at alle land nå gjennomgår et grunnleggende skifte, med sterke endringer i teknologi, kunnskaper, massekommunikasjon og produksjon. Dette kan vi ikke skjerme oss mot - eller velge å stå utenfor. Kapitalen, varene, den nye teknologien når ut til alle verdenshjørner på kort tid. Det gjør også de miljøproblemer produksjonen skaper.



Vi slapp unna mange av de problemene de andre landene møtte på 70-tallet. Men oljeinntektene kunne ikke oppheve de store teknologiske og industrielle endringene som alle land strevde med. Nå møter vi mange av de samme problemene.

Hallvard Bakkes bok, hvor flere økonomer har bidratt med artikler, samler gode analyser av arbeidsledigheten og foreslår flere tiltak. De aller fleste er Regjeringen allerede i gang med. Men jeg tror ikke vi skaper varige arbeidsplasser ved å øke de offentlige underskuddene ytterligere. Vi bruker budsjettene mer aktivt enn noe annet industriland. I år bruker vi alle oljeinntektene - og dessuten 30-40 milliarder kroner som vi må låne. Vi kan tåle slike underskudd en tid, men vi tåler ikke ubegrenset med underskudd i lang tid.

Gjør vi det, setter vi våre barn i en kollektiv gjeldskrise. Da kan vi havne i den samme gjeldsfellen som mange andre industriland havnet i tidlig på 80-tallet. De sliter enda med å få ned gjelden. I Finland må de øke skattene. Ledigheten har eksplodert. I Danmark vurderer de å øke pensjonsalderen og i Sverige foreslår regjeringen karftige nedskjæringer i overføringene til kommunene, i sykelønnsordningene og i andre sosiale ordninger.

Vi måtte i 1990 - som i 1986 - overta regjeringsmakten etter sammenbrudd for det borgerlige stortingsflertall. Det har vært tunge oppgaver for norsk arbeiderbevegelse på kort sikt. Men det har vært helt nødvendig og positivt for Norge. Hva ville en borgerlig regjering i dag ha betydd? Passivitet og handlingslammelse. I Stortinget finner vi nesten ikke saker som samler de borgerlige. Likevel er det klart at en borgerlig regjering ville betydd at Høyre hadde satt bremsene på.

I stedet er det faktisk slik - som alt for mange synes å glemme - at midt oppe i vanskelighetene gjennomlever vi en periode preget av store sosialdemokratiske reformer.

- Vi bygger ut barnehager og omsorg for familier og barn som aldri før. Foreldrepermisjonen ble ikke utvidet med en dag fra 1981 til 1986, nå har vi økt fra 18 til 35 uker, eller 44 uker med 80% kompensasjon. Vi er på god vei mot målet for denne perioden.
- Vi gjennomfører den raskeste øking av utdanningstilbudet siden 9-årig skole ble gjennomført. På kort tid har 30 000 flere elever fått plass i videregående skole og 40 000 ungdommer studieplasser i høyere utdanning. Senest i denne uke vedtok Regjeringen å øke med ytterligere 4 500 studieplasser fra høsten av. Til sammen øker vi dermed opptaket med 9 500 ved studiestart til høsten. Gjennom meldingen om høyere utdanning og "Norges-nettet" organiseres høyere utdanning på en ny, effektiv og samtidig distriktsvennlig måte. Vi har nettopp presentert for Stortinget Regjeringens opplegg for å gi all ungdom rett til videregående utdanning - og for å ta et krafttak for bedre yrkesopplæring.



- Statsbankene er igjen i ferd med å få en ny og viktig rolle i vår økonomi. Rammene for Husbanken og Lånecassen er økt og rentene senket. Den nye Norges Postbank tar nå form - en mer allsidig og livskraftig bank som vil nå ut til alle deler av dette land - også de mest spredtbygde. Vi foreslår opprettet Statens Nærings- og Distriktsutviklingsfond som et sentralt og sterkt redskap for å stimulere næringsutviklingen i alle deler av landet - og i nært samarbeid med lokale krefter.
- Vi har stoppet framstøtene i retning av å privatisere Televerket, Postverket og Jernbanen slik høyrekreftene tok sikte på. Vi skal videreutvikle disse virksomheter i fellesskapets tjeneste. Omstilling er nødvendig, men vi vil gjøre det som er mulig for at dette skal skje uten oppsigelser.
- Vi har foretatt den opprydding i skattesystemet som partiet har bedt om på hvert landsmøte fra og med 1979 - nå får alle den samme verdi av rentefradraget - slik Harry Hansen i sin tid gikk inn for. Det er innført en deling mellom personinntekt og bedriftsinntekt. Det blir større rettferdighet og et system som i det lange løp gir mer fornuftig bruk av ressursene.
- I neste uke legger vi fram en omfattende melding som tar fatt i en av de største utfordringer for vårt velferdssamfunn - at så mange glir over på passiv trygd, fra langvarig sykemelding til uføretrygd. Vi vil organisere et tilbud der de som har langvarige sykefravær etter tre måneder skal få økte muligheter til å komme tilbake - FØR passiviteten setter seg fast. Vi vil satse på en bedre organisert attføring - fordi vi i det lange løp trenger alle som kan og vil i dette landet.

Økt pris- og kostnadsvekst i Norge er ikke veien å gå. I 20 år har vi slitt med høy prisstigning som et problem for våre bedrifter og for lønnstakerne, pensjonistene og kommunene. Høy prisstigning kan ikke vært noe godt verktøy for noe. Da Gerhardsen og Bratteli sikret full sysselsetting på 60- og 70-tallet var lav prisstigning og budsjetter i balanse viktige redskaper.

Vi må ha et konkurransedyktig næringsliv som skaper verdier slik at vi kan skape og trygge velferdsgodene. Det er et tankekors og en utfordring for oss alle at vår industriproduksjon ikke har økt siden slutten av 1970-tallet. Vi har hatt en jevn nedgang av antall industriansatte til rundt 15% av arbeidsstokken. Dette er nesten den laveste andelen i EFTA- og EF-området.

Noen sier at industriens tid er over. Det er selvsagt helt galt. Vi må styrke og modernisere den industrien vi har, det være seg eksport- og hjørnesteinsbedrifter som f.eks. Norzink eller Ilmenittsmelteverket og Odda Smelteverk lenger inn i



fjorden. Og vi må skaffe oss nye bedrifter, der kunnskap, ferdigheter og blikket for nye markedsmuligheter er nøklene til økt verdiskaping og sysselsetting.

I dag må vårt mål være klart: Fra nå av og fram til neste århundre skal norsk økonomi og norsk næringsliv stå på tryggere grunn. Bare det er godt nok for å sikre full sysselsetting, velferd og rettferdig fordeling i samfunnet.

Skal vi greie det, må vi ha sikker adgang til vårt viktigste eksportmarked. Med EØS-avtalen sender vi et signal til våre bedrifter og forskningsmiljøer: Ja, det er trygt å satse på produksjon og arbeidsplasser i Norge, ja, Norge vil inngå i et nytt og utvidet samarbeid om forskning, utdanning, miljø og sosiale spørsmål, ja, det vil bli egne organer som skal påse at reglene følges likt av alle i hele EØS.

For hva har skjedd de siste årene - utenfor både EØS og EF? Vi har mistet 100.000 arbeidsplasser i industrien de siste ti årene, 50.000 de siste fire år og 17.000 bare i fjor. I tillegg til store omstillinger i norsk industri er én viktig grunn til denne utviklingen den usikkerhet som har hersket i forhold til markedene utenfor vårt eget land.

Vi bedrer ikke sysselsettingen i Norge ved å være det eneste land i Vest-Europa utenfor EØS og EF. Våre bedrifter kan ikke skape flere arbeidsplasser dersom de skal være rettsløse i forhold til sine europeiske konkurrenter.

\*

Vi er sterkt opptatt av distrikts-Norges framtid. Hvordan vil det gå med norske utkanter i en ny internasjonal virkelighet? Mange er preget av stor usikkerhet og tvil.

Vi er stolte av den distriktpolitikken vi har stått for og den økte styrke den har betydd for vårt land. Nå er det viktig at vi også møter framtiden med tro på egne krefter.

Hele Norge, også næringene i distriktene, må innstille seg på leve med åpnere markeder og større konkurranse fra andre land. Dette kommer som en følge av GATT-forhandlingene, og er en utvikling Norge selv er tjent med. Spørsmålet blir om vi vil møte utfordringene offensivt og videreutvikle virkemidlene våre slik at vi kan sikre målene om spredt bosetting og levende bygder. Om vi tror vi kan forstette som før, gjør vi den største feilen. Vi kan ikke, som Bondelagslederen anbefalte i forrige uke, stoppe omstillingen i næringslivet generelt, og i landbrukspolitikken spesielt.

Enten vi velger EØS eller EF vil vi selv avgjøre våre ambisjoner og innsats i distriktpolitikken. Men skal vi lykkes, trenger vi et solid internasjonalt rammeverk å arbeide innenfor. Får vi ikke det, kan norske ordninger til stadighet bli utfordret, slik som vi så det i "eple og pære-saken". Med et svakt internasjonalt regelverk er det den sterkestes rett



som råder. Et lite land som vårt vil alltid stå utsatt til.

EØS-avtalen sikrer spilleregler for industrien. Det er ikke minst viktig for distrikts-Norge. Det er jo her den konkurranseutsatte industrien har sitt tyngdepunkt. I Hordaland er det ikke Bergen, men Odda, Ålvik og Mongstad som er mest avhengig av Europa.

Vi vet at fiskerispørsmålene er vanskelige og at det ikke var noen enkel sak å komme frem til en holdbar løsning i EØS-forhandlingene. Fiskeriene er samtidig vår mest internasjonale næring. Nitti prosent av den fisken vi tar opp av havet går til eksport, seksti prosent går til EF. Her ligger også mulighetene.

Etterspørselen etter fisk øker. Vi må sikre adgangen til markedene og bedre konkurranseevnen i fiskeindustrien. Fangst, foredling og markedsapparatet er knyttet til distriktene. Dersom vi greier å øke videreførelsen kan vi skape helt nye muligheter for verdiskapning og bosetting i Kyst-Norge. Retten til fiskeressursene har betydning for hele Kyst-Norge. Her dreier det seg om naturgrunnet og de historiske rettighetene for kyst-befolkningen.

Det er ingen tvil om at dette blir en svært viktig sak for Norge i eventuelle medlemskapsforhandlinger.

Arbeiderpartiet har viktige prinsipper å ta vare på også i utformingen av den nye landbrukspolitikken: Det skal drives landbruk over hele landet, og yrkesutøvere i landbruket skal ikke ha en lavere levestandard enn befolkningen for øvrig. Vi vet at andre ser anderledes på det. Mange vil at innsatsen skal konsentreres om det mest effektive jordbruket, så får heller de mest sårbare distriktene seile sin egen sjø. Dette aksepterer ikke vi.

Vi må gjennom tilpasninger i jordbruket. Vi må få ned kostnadene og vi må frigjøre ressurser til å støtte de distrikter og produsenter som trenger det mest. Vi skal ha politisk vilje og mot til å styre tilpasningene på en måte som kan sikre robuste og livskraftige distrikter. Det kan vi klare.

De som gjør helt statiske regnestykker over norsk jordbruks fremtid ser bort fra to ting: At norske bønder har kunnskaper og evner til å møte nye utfordringer - og at myndighetene har politisk vilje til å støtte og trygge omstillingene.

Våre produkter har store muligheter også utenfor Norge. Sammen må vi bruke ressurser på å utvikle disse mulighetene. Renmat-prosjektet er bare en begynnelse. Vi må videreutvikle samarbeidet mellom landbruksnæringen og næringsmiddelindustrien.

Og vi må tenke helt nytt, som Hardanger bryggerier har gjort. De har tro på at førsteklasses epler fra Ullensvang kan bli



til Hardangercider uten kunstige tilsetninger. Det er et produkt som vil bli etterspurt både i Norge og i utlandet. Mulighetene er der, dersom vi selv har vilje til å bruke dem!

Selv om virkemidlene kan variere, så ser vi mange likhetstrekk mellom målsettingen for landbrukspolitikken i Norden og i EF. Nå er EF-landene inne i en omfattende endring av den felles landbrukspolitikken. Nå vektlegges fordeling, bygdeutvikling og miljø langt sterkere enn før. Det skal gå mer midler til distriktene.

Utviklingen går i den retning vi selv legger vekt på: Bedre markedsorientering og bedre fordelingspolitikk. Gjennom aktiv fordeling og nye virkemidler kan vi sørge for at forholdene legges til rette for et allsidig jordbruk, også i distriktene.

Skal vi lykkes, trenger vi sikre internasjonale rammer, også her. Men selv om vi skal møte markedsutfordringene, kommer vi ikke bort fra at vi driver jordbruk under helt andre betingelser enn i landene lenger syd i Europa. Det må vi vinne forståelse for. Det krever egne virkemidler. Også det må vi overbevise omverden om. Her har vi ikke svarene i dag. Mye må avgjøres gjennom forhandlinger.

Her har vi felles interesser med resten av Norden. EFs landbrukspolitik og regionalpolitikk er bygget på medlemslandenes interesser og forutsetninger. Det finnes mange nasjonale ordninger. Nå kan de nordiske land samlet arbeide for at det tas hensyn til vår særlige stilling - vårt arktiske jordbruk slik Finland har formulert det. Neste gang EF tar opp nye medlemmer kan det bli med land som har helt andre interesser. Skal vi sikre en trygg omstilling til en ny internasjonal virkelighet har vi kanskje nå vår beste sjanse.

\*

Velferd og rettferdighet står sentralt i debatten om framtida. Det har den også gjort i studiesirklene, og svarene viser at mange er urolige for at et åpent økonomisk marked skal utsette våre velferdsordninger for indirekte press. Mange kvinner vil også spørre: Hvordan kan vi best ta vare på de rettigheter norske kvinner har oppnådd? De spør om hvordan vi kan sikre at ikke våre interesser taper og våre verdier kommer til kort når vi nå skal møte nye utfordringer.

Er det grunnlag for den frykten mange føler?

Ser vi på EF-landene i dag, er det store variasjoner i velferdsordningene - men i en eller annen form går de samme ordningene igjen - og på noen områder er mange av landene kommet lenger enn vi selv har gjort. Velferdsordninger er først og fremst et nasjonalt anliggende i EF. Skulle Norge bli medlem, kan vi selv bestemme hvordan vi vil fordele det vi skaper, hvordan vi vil ivareta helse, omsorg, utdanning, distriktene, miljøet og utviklingen av den offentlige sektor.



Her gjelder det, nå som før, hva vi selv vil. Det vil fortsatt være den politisk viljen og evnen til solidaritet vi kan mobilisere - og det økonomiske grunnlag vi kan skape - som avgjør hvor langt vi kan nå.

Arbeiderpartiet har store ambisjoner for vårt velferdsamfunn. Og her er svarene fra programdebatten helt klare: Vi vil ha et samfunn der alle kan bruke seg selv, der vi tar ansvar for hverandre, der foreldre har tid til sine barn, der eldre og syke kan føle trygghet for pleie og omsorg, der eldre kan være aktive deltakere og gi videre det de har erfart.

Vi vil et samfunn hvor det er bruk for alle!

Våre partifeller ute i Europa ser EF som et redskap for å videreutvikle velferdsordningene i landene. Derfor har våre søsterpartier arbeidet for at EF-samarbeidet også skal ha sosiale målsettinger, ikke bare økonomiske. På EF-toppmøtet før jul reserverte den konservative regjeringen i Storbritannia seg mot dette. Men de elleve andre landene vil likevel gå videre. La oss merke oss det, det er de kreftene som deler våre verdier som vinner fram! Det britiske Arbeiderpartiet har da også sagt at det første en Labour-regjering vil gjøre, er å slutte opp om de andre landenes målsettinger for den sosiale dimensjon.

Ingen andre har bedre forutsetninger enn oss selv til å ta disse avgjørelsene. Slik ser de det også i de EF-landene. Men likevel er det ganske viktig for oss hvordan de andre europeiske velferdssamfunnene rundt oss utvikler seg. Vi er ikke tjent med at det oppstår for store forskjeller. Da kan det lett bli slik at våre bedrifter flytter ut til land med lavere standard og lavere kostnader. Eller at vi må gå ned i lønn for å ha nok igjen å fordele.

Derfor er det et viktig poeng han kommer med, den spanske sosialisten i Arbeiderbladet forrige lørdag: - Det beste forsvar for den nordiske velferdsmodell er å få Norden med i EF! Han sier: - Vi må gjøre velferdsstaten til et europaisk felleseie. EF-landene må heve sine standarder opp mot et nordisk nivå.

Vi må aktivt bidra til at høye standardkrav blir lovfestet som minimumsregler i alle europeiske land. Det er et viktig mål for Euro-LO. Det må også være det for fagbevegelsen i Norge. Euro-LO har fått en sentral posisjon i den sosiale dialogen i Europa. Nå har vi store muligheter til å styrke denne ytterligere ved at de nordiske landene, med sine faglige tradisjoner, kommer med for fullt. Vi må styrke den store politiske familien som deler våre verdier.

Som sosialdemokrater er vi sterkt opptatt av nivået på de offentlige inntektene. I en rapport til Kartellet og Kommuneforbundet sier FAFO at offentlig sektors inntekter framfor alt er avhengig av det samlede aktivitetsnivå i økonomien, ikke nivået på enkelte avgifts- og skattesatser.



Derfor er det slik at dersom det blir endringer i avgifter på noen områder, kan vi selv avgjøre om - og hvordan - vi vil kompensere inntektstapet.

Her som på andre områder - og helt uavhengig av hvilken tilknytningsform vi velger til EF - vil det være en ekstra utfordring å ha høyere avgifter og kostnader enn landene rundt oss. I Antenne Ti for noen uker siden så vi en Sp-ordfører sterkt advare mot at vi skulle være beste mann i klassen på miljøsidene. Vi måtte også få ned avgiftene, sa han. Det kunne knekke industrien vår. Det samme hørte jeg fra Arbeiderforeningen på Herøya da jeg besøkte dem for en måned siden.

Dette er uttrykk for hvor nært vårt eget velferdssamfunn er knyttet til verden omkring - hvor direkte linjene går fra hva vi får til ute, til velferd og arbeid hjemme. Det koster å ha høye ambisjoner her hjemme. Vi må selv velge, og det er og blir vi selv som avgjør om vi vil betale prisen.

\*

Hvordan skal vi så innrette oss for å ta ansvar for miljøet? Hvordan kan vi best bidra til å snu utviklingen i tide, både i Europa og i verden forøvrig? Ett er sikkert: Vi kan ikke få til disse endringene gjennom tiltak i Norge alene.

Enten vi velger EØS, EF-medlemskap eller frihandelsavtale, så bestemmer vi selv ambisjonene i den norske miljøpolitikken.

Siden vi overtok regjeringsansvaret i 1986 har vi bl.a. tredoblet Miljøverndepartementets budsjett. Vi har forstatt uløste miljøoppgaver her hjemme - og vi har ikke tenkt å slå oss til ro med det som er oppnådd.

Problemet er: Det er ikke nok! Den virkelig store forskjellen ligger i hva slags påvirkning vi kan få på andre lands miljøpolitikk, og på andre lands evne og vilje til å trekke sammen. Miljøspørsmålet illustrerer bedre enn noe annet hvor nødvendig det er at vi også tenker utenfor den nasjonale rammen. Tenk bare på at nitti prosent av den sure nedbøren over Norge kommer drivende fra andre land.

I Norge har noen gjort debatten om EF og miljø til en debatt om den økonomisk veksten. Men vekst i seg selv sier ikke mye, det er vekstens innhold vi må diskutere. Mange offentlige tiltak for miljøet - som satsing på ENØK og opprustning av gamle energiverk - gir f.eks. økt vekst i bruttonasjonalproduktet. Det viser at vi må ha helt andre mål for miljøkvaliteten i samfunnet.

Økonomisk vekst er selvfølgelig ingen garanti for bærekraftig utvikling. Men det er heller ikke fravær av økonomisk vekst. Se på det tidligere delte Tyskland. Den økonomiske veksten har vært sterkere i Vest enn i Øst, men miljøstandarden er langt, langt dårligere i Øst.



Veksten må finne sted innenfor de grenser naturen setter. Ikke alt kan fortsette å vokse. Skal vi få til dette - og samtidig sikre arbeid til alle - må bedriftene ha økonomisk ryggrad til å bære nye krav. Da er det viktig at de strenge kravene gjelder for alle, slik at ingen kan lure seg unna.

Så sier noen: Vi kan bare være pådriver, f.eks. i miljøraker, hvis vi står utenfor EF-samarbeidet. Men hvordan kan det være riktig? Hvorfor kan ikke vi - som Nederland og Tyskland - presse på innad samtidig som vi er pådrivere internasjonalt? Nederland er i front når det gjelder klima og CO2 og når det gjelder globalt ansvar - sammen med oss. Tyskland er i front når det gjelder avfall og resirkulering - og presser på innad i EF. Frankrike har vist vei med utviklingen av sine hurtigtog.

EF-landenes miljøinnsats vil være avgjørende for vårt miljø. Ta klimapolitikken og spørsmålet om CO2-avgiften. Her har vi gått foran. Men, det er grenser for hvor langt vi kan gå uten å ha tro på at de andre følger etter. Går vi helt alene blir ikke resultatet mindre forurensing, men at industrien flytter ut.

Derfor er det viktig for oss hva de andre gjør. De samlede CO2-utslippene fra EF-landene er 30 ganger større enn i Norge. Satt på spissen kan vi si at det er viktigere å bidra til å øke EFs miljøavgifter med 10 øre, enn ensidig å øke de norske avgiftene med 3 kroner.

Bærekraftig utvikling er blitt et overordnet mål for EF-samarbeidet. Det er langt frem. Spørsmålet vi må stille er: Går det fortere om vi står utenfor?

\*

Miljø danner et naturlig utgangspunkt for et annet avgjørende spørsmål for Norge: Vår egen sikkerhet i det nye Europa.

I mange år snakket vi om en mulig militær trussel mot vår sikkerhet. Nå er det en helt annen situasjon. Vår sikkerhet vil også avhenge av hvordan vi makter å tøyse rassisme, fremmedhat og vanskelige nasjonalitetsspørsmål. Trusselen mot våre samfunn kommer også fra miljø-ødeleggelser, narkotikahandel, terrorisme og organisert storkriminalitet.

Vi må ikke glemme at det store flertall av verdens befolkning i den tredje verden er sunket stadig dypere inn i fattigdom, gjeld og økologisk uføre. Bare et internasjonalt krafttak kan snu denne utviklingen. De europeiske landene har et særlig ansvar for den globale utvikling, Europa må være rede til å bære et ansvar som går utover seg selv. Her kan de nordiske land - som alltid har lagt stor vekt på solidarisk politikk og utviklingshjelp - bidra til å sette de avgjørende miljø- og utviklingsspørsmålene øverst på dagsorden.



Nå trenger vi politisk allierte for å møte alle de nye oppgavene. Bare et bredt omfattende og forlikende samarbeid mellom landene er godt nok.

På Kola-halvøya, rett over grensen fra Finnmark, er miljø-situasjonen dramatisk. Store utslipp fra industrien truer det skjøre naturgrunnlaget på hele nordkalotten. Atomavfall i store mengder utgjør en trussel av ukjent størrelse. Bare for noen dager siden sa russerne at atomkraftverkene på Kola var i så dårlig stand at de helst burde stenges.

Vi må snu utviklingen på Kola. Men greier vi det alene? Kan vi sitte å se på at det øvrige Europa anser dette som et norsk-russisk problem? Nei, her har Troms Arbeiderparti rett når de tidligere i måneden sa at vi må påvirke makthaverne i Russland ved å overbevise dem om at forholdet til Norge er en del av Russlands forhold til Vest-Europa, og ikke et lokalt spørsmål mellom Russland og Norge.

Vi må sørge for at dette blir et europaisk anliggende som kommer høyt opp på listen over områder som trenger støtte og assistanse fra et samlet Vest-Europa.

Vi må selv bidra til at Norges sikkerhet forblir en selvfølgelig del av Europas sikkerhet. Debatten om Europas sikkerhet blir ufullstendig om man skulle overse den gjensidige avhengighet mellom Norge, Norden og det øvrige Europa. Geografisk ligger vi i utkanten. Men politisk og strategisk ligger vi ikke i periferien! Vi er en del av det Europa som strekker seg fra Atlanterhavet til Ural, fra Svalbard i Nord til Middelhavet i Sør.

Vi kan ikke regne med at andre vil tale vår sak like godt som vi selv. I mange år var NATO alene en god nok kanal for å ivareta våre sikkerhetsinteresser. Nå føres stadig flere av de viktige diskusjonene om Europas sikkerhet i EF, uten oss.

Når det blir spurt om det ikke bare er gjennom medlemskap i EF at vi kan oppnå full innflytelse og medbestemmelse i det europeiske samarbeidet om utenriks- og sikkerhetspolitikk, så er det liten tvil om at det svaret må bli ja.

Partifeller,

Alle de sterke forandringene vi opplever - det indre marked, EØS og EF - har preget norsk samfunnsdebatt nettopp i de vanskelige årene vi nå har vært inne i, med stor arbeidsledighet, stor gjeld - og stor utrygghet for fremtiden. Det skaper uro og usikkerhet. Det er ikke rart at mange er i tvil om hvilken vei vi skal velge - og hvordan vi best kan gjenreise troen på egne krefter og evnen til å løfte i flokk for en bedre fremtid.

Frisleppet under Willoch, høyresidens fremstøt for ytterligere svekkelse av våre nasjonale styringsredskaper har vært årsaken til at Arbeiderpartiet måtte overta ansvaret mens de



borgerlige var rådløse og splittet, og Høyre ikke fikk sentrum med seg på sin kurs.

Det har vært en styrke for Norge at vi har hatt regjeringsansvaret. Men har det også vært en styrke for sosialdemokratiet? På kort sikt: Nei. Vi strever med å stå sammen og slåss for den kurs som er den eneste mulige og som partiets organer har lagt. Vi strever fordi vi blir gjenstand for kritikk så lenge det er problemer som er uløste - men som vi ikke kan fjerne gjennom enkle grep. Vi får lite ros for alle de politiske sakene vi greier å løse - alt det vi nå har sikret fordi vi har lagt andre verdier til grunn for politikken, enn det de borgerlige regjeringene gjorde.

Vi har også en mer krevende jobb enn andre partier når vi skal ta stilling til vår holdning til Europa. Vi må føre debatten, mens andre løper ved siden av og sier nei, nei - eller ja, ja. De har det lettere, akkurat nå. De retter sine våpen utover.

Men på litt lenger sikt tror jeg vi vinner på det ansvar vi tar, og den jobben vi nå gjør. Da må ikke vi rette våpnene innover, men støtte hverandre i en historisk prosess - for Norge, for Norden, for sosialdemokratiet og for Europa. Grunnlaget er lagt i den debatten vi selv fører.

Som så mange ganger før i vårt lands historie hviler et avgjørende valg i første rekke på Det norske Arbeiderparti.

Et samarbeid i EF gir ikke svaret på alle våre utfordringer, men det setter oss bedre i stand til å møte dem.

Jeg mener vi sikrer Norges interesser best ved å gå inn i EF. Da kan vi kjempe for våre verdier, sammen med meningsfeller i andre land. Da kan vi kjempe for de løsningene vi tror på i Norge, i Norden og på den europeiske arena.

Vi må ikke vente og se hvordan fremtiden blir. Fremtiden - den skaper vi nå!